

Eduardo Txillida euskal eskultorearen lanari hurbiltze apala

Amaia Iturbide

Ez naiz Arte Ederretan lizentziatua, baina bai, ostera, artezalea; artearenganako grina eta jakinmina aspalditik sentitu izan ditut. Aspalditik ere datorkit gure eskultore handienetako honen lanarenganako mireспен adina begirune, zerbait sakona komunikatzen didalako. Zerbait hori arteari dagokionez, batez ere, hitzez adieraztea eginkizun erreza ez den arren, artikulu hau moldatzeari ekingo diot neure intuizioaren eskutik.

Euskal Herriari lotua dagoela adierazi nahi dut ezer baino lehenago. Lan- zein diseinu-grafikorako zuri-beltza bakar-bakarrik aukeratzean, adibidez. Txillidaren zuri-beltzak zaharrak dira. Koloreek gure arbasoak ekartzen dizkirate niri gogora, haien erlijiosotasuna, soiltasuna: mundua ikusteko modu eta neurria. Zuri-beltzez egindako dibujoetan, ezagutzeko asmoz gelditu gabe marraztuz doan barruko ibilbide bat antzematen dut eta, horrela, Euskal Herriko Unibertsitaterako sortu zuen anagraman, nire irudiko, galdera gisa aurkezten du Euskal Herriaren mapa, bere kabuz bide bakar bat urratzen ibili badabilen laberintoa: betiko Euskal Herria, baina plurala. Zenbait lanetan darabiltzan

formak, alde batetik, gogorrek dira, bortitzak, zerbaitetik defenditzeko keinudunak, agian, eta burdinaren zuzentasun gihartsuen izpiritua daukate; eta, bestaldetik, samurrak dira, euskal izaeraren ezaugarri diren sentiberatasuna eta indarraren uztarketa gogora ekartzen digularik, lema beti gogortasunak hartzen duen arren. Lan grafikoan ere, tentsioan kontrajarririk geroan baretzen diren marrak aurki ditzakegu. "Dentsitate" eta "interioritatea" dira beste bi hitz klabe. Bere eskulturek ez dute bapatean adiera erakartzen, ez dira azaleko argitasunekoak; aitzitik, barrura begiratzen duen argiaz (bera argi beltz batez mintzo da) bilduta daude, poeta bati dagokion barruko hausnarketa luze bezain zail baten ondorioz, dentsoak dira, beharrezko marra juxtu, benetako, euskal erakoen jabe.

Bere lehen iturria, Euskal Herria, golkoan gordeta, barruari zintzoki, leialki obedituz eta pausoz pauso gaudituz doan espiral-mugimenduzko bide pertsonal batetik abiatuta, Txillidaren emaitza artistikoa elementu batzuen zubia, enkontru-leku sotila da. Euskal Herriaren konnotazio etnikoak gaurko munduak eskaintzen dituen aurrerapen teknikoekin bat egiten du, ikuspegia zaharberrituz eta etorkizunaz galderen bidez mintzatuz; oinik herriaren lurrean tinkaturik, gorantz mehetzen ditu abarrak, mistikaren zuhaitz batek egingo lukeen antzera, herrien ahots-federakuntza den Europarantz. Luzatzeko ez ezik, zabaltzeko ere jorera du; hor daukagu, esaterako, lehen aipatutako Euskal Herriko Unibertsitatearen anagrama nola zabalari ematen zaion. Tipitasunaren ikutua duen anagrama kuttun honek Salvador Espriuren "Abesti bioztun bat entzun naiz" izeneko poemaren ahapaldi-zatitxo bat ekartzen dit leunki burura; honelaxe dio:

*"Clars soles dibuixadissims,
terra petita en pau.
Com que se sap petita,
obre portes a mar."*

[*"Ilara argi nabarmenegiak, / lur ttikia baketan. / Txikia dela jakinez, / itxasora ate zabal."* Itz.: Maite González Esnal & Jon Kortazar]

Euskal literaturan ere, esperantzari irekitzen zaion leihoaren irudia sarritan errepikatu izan da. Ikus dezakegunez, gure he-

rriaren aurrera ateratzeko nahi sutsua kulturaren arlo askotan eta itxura desberdinetan gauzatu izan da behialatik.

Zabaltasunaren inguruan piska bat gehixeago matizatuz, eta Koldo Mitxelenak behin euskarak bere espazio propioa behar zuela esan zuen esaldia paralelismotzat hartuz, Txillidaren eskultura erraldoiek bere espazio zabala eskatzen dutela esan ahal da. Dimentsio handien zergatia, barrurantz izugarriki hazten diren eskultura hauen zergatia, nire ustez, arnasten duten izpiritueltasunean datza, ikusleak askatasun eta bakezko tenperaturaren biltzeko gaitasun berezia bait dute; edo Jorge Guillén-en esanetan, "lo profundo es el aire". Hala izanik, Txillidaren unibertsoan, lekuak aparteko garrantzia dauka, distantzia ardatz-tzat hartuta, eskultura bat puntu batetik zein bestetik estimatzea zeharo desberdina suertatzen delako, aldakorra delako, bizia. Jarrera honek artelana moderno bihurtzen du, interpretaziorako zabala. Kalkulu matematiko zehatzez eta adimen argiko esku batzuez eginak daudela esan daitekeen bere eskultura guztietan, lanak daraman kreakuntza-bilakaeraren garapen-uneak agerian uzten ditu zabaltasunaren mesedean.

Zabaltasunarekin batera arintasunaren doinua zizelkatzen jakin du. Harria, burdina eta hormigoia bezalako gaiak, borrokatzeko jaio direnek, zerbait airezko, ametsezko, musikazkoa dirudite batzutan; dekoratiboak, jolasgarriak direla esango nuke. Kontrastasan honek demaio originaltasuna. Bestaldetik, eduki zuen iragan kirolariak eta bukatzeaz lagatutako arkitektura-ikasketak ere zantzurik utzi diote.

Omenaldi ttiki, borondatez zaindu hau amaitzeko, bere obra guztian zehar apaltasuna, elkartasuna, bizitasuna eta emankortasuna bezalako kontzeptuak irakur ditzakedala baieztatzen dut ezpairik gabe, Txillidak berarentzat ez ezik, besteentzat ere isilik eta etengabe lanean diharduelako. Herri bat zaratarik egin gabe ere maite daitekeelako maisu-ikasbide ederra eskaini digu.

A.I.